

AZ OLASZ MUNKAALKOTMÁNY.

A fasiszta forradalom ötödik esztendejében, 1927-ben, Róma alapításának évfordulóján, április 21-én, amely napot Olaszország május 1-je helyett a munka ünnepévé avatott, Mussolini a fasiszta nagytanács határozatából kihirdette a *Carta del Lavoro*-t, a „fasiszta forradalom alapvető okmányát, amely megállapítja a termelés valamennyi tényezőjének kötelességeit és jogait”.¹ Amíg minden ország szociálpolitikája vajúdó idők legnagyobb kérdésével, a munka és tőke összhangbahozásával viaskodik, az olasz fasizmus az őt jellemző impulzivitással előlépett azzal, hogy megmutatja, miképp merész elhatározással ezen a téren is gyors megoldáshoz lehet jutni. „A fasiszta nagytanács — úgymond — a Carta kihirdetésének pillanatában időszerűnek tartja felhívni rá az egész olasz népnek s mindazoknak figyelmét, akik a világon korunk szociális kérdéseivel foglalkoznak, miután az akaratnak és hitnek ezzel a tettevel a fekete ing rendszere beigazolja, hogy a termelés erői összeegyeztethetők egymással és hogy csak ezzel a feltétellel hozzák meg igazi gyümölcseiket; a fasiszta rendszer megmutatja ezenkívül, hogy az immár megbukott, hitelét vesztett és tehetetlen szocializmus romboló és lehetetlen demagógiájával szakítva, azon felül-emelkedve és azzal ellentétben elindult a nemzeti társadalom legnépesebb osztályai erkölcsi és anyagi szintjének emelésére.”² A jövő fogja igazolni, hogy a fasizmus megtalálta-e azt a „széles és ragyogó, a demokratikus hagyomány perfid árnyékából kivezető utat, amelyen munkaadók és munkások, szabad értelmi pályán dolgozók és művészek, iparosok és közalkalmazottak szövetségeikbe tömörülve, zárt sorokban és egyetértésben haladhatnak.”³ Már maga a kísérlet azonban elgondolásában kétségkívül annyira nagy-szerű és annyira általános érdekű, hogy az egész emberiségnek tudomást kell róla vennie.

¹ Giuseppe Bottai: La Carta del Lavoro, Roma, 1927. 131. 1.

² U. o. 132. 1.

³ Bottai beszédéből. Il Resto del Carlino, 1927. ápr. 21. sz.

Miután a Carta szerves fejlődés eredménye, tanulmányunkban legelőször a fasizmus szindikális-korporatív államát és szociálpolitikáját taglaljuk, azután közöljük a Carta szövegét és ismertetjük ennek hivatalos értelmezését, végül kritikai szempontból vesszük sorra a Carta rendelkezéseit.

I.

A szindikális-korporatív állam.

„Ha a fasizmus csak a lázadás és uralmi vágy mozgalma lenne, már a hatalom átvételének tényében kimerítettük volna feladatunkat. Ha eszménk nem lenne élő eszme, nem félnének tőlünk s nem harcolnának ellenünk annyira. Nyilvánvaló, hogy a világ érzi, hogy két eszmének halálos küzdelméről van szó: annak az eszmének, amely 1789-ben győzött és kikiáltotta az emberi jogokat, s annak az eszmének, amely 1922. október 28-án győzött és hitvallásba foglalta a nemzet jogait.“ Ezekkel a szavakkal nyitotta meg az idei év márciusában Turati, a fasiszta-párt főtitkára azt az előadás-sorozatot, amelyet a fasizmusról tartottak a római egyetemen.⁴ S valóban, bármilyen bonyolult jelenség az olasz fasizmus, a felületes szemlélő is észreveheti, hogy létoka és legnagyobb eszmei hajtóerője a nemzetnek s a nemzet szervezetének, az államnak fölöttébb magasra való értékelése. Az állam minden. Az egyén, a csoport és maga a társadalmi osztály sem jelent semmit vele szemben. Az államnak ilyen felfogása gazdasági téren abban a tételben nyilvánul, hogy *minden termelő erőt a nemzet szolgálatába kell állítani*. A szociáldemokrácia elméletével és az osztályharc gyakorlatával merev ellentétben a fasizmus minden társadalmi osztálynak együttműködését követeli és szemben a liberalizmussal, az állam hatalmával ki is kényszeríti ezt. A nemzetnek és a nemzeti gazdálkodásnak ez az egységes felfogása sugallta *a szindikális és korporatív reformot*, amelynek kitűzött célja, hogy alapjában átalakítsa az olasz állam szerkezetét s egyidőben megoldja az osztályok együttműködésének szociális és a legjobb országos képviselői rendszernek politikai problémáját. Az utóbbi, a politikai kérdés 1929-ben lesz esedékes, amikor a mostani kamara megbízatása lejár, s Mussolini már tanulmányoztatja is az új törvényhozó testület szervezetét. A szociális kérdés megoldása végett azonban már a

⁴ Corriere della Sera, 1927. márc. 17. sz.

múlt évben, 1926. április 3-án létre jött az alaptörvény. Ezt kiegészíti a május 24-én felhatalmazás alapján kibocsátott, tehát törvény erejű kormányrendelet, amely a korporációkat, valamint a szindikátusok és korporációk viszonyát szabályozza. Mind a kettőt Rocco igazságügyminiszter július 1-jei rendelete hozta összhangba a fennálló közjogi és magánjogi törvényekkel.⁵

A szindikális törvény legkiemelkedőbb tétele, hogy az állam a munkások és munkaadók egy-egy kategóriájának képviselőjét egyetlen szindikátusra bizza, amelyet ebből a célból elismer. Törvényesen elismerhetők a munkaadóknak, valamint a testi és szellemi munkásoknak ama szervezetei, amelyek megfelelnek a következő feltételeiknek: 1. az érdekelt munkásoknak, vagy ha munkaadói szervezetekről van szó, a függő viszonyban levő munkásoknak legalább tíz százalékát magukban foglalják; 2. tagjaik gazdasági és erkölcsi érdekeinek védelmén kívül szociális, oktató és nevelő céljuk is van; 3. vezetői beigazolták képességüket, becsületességüket és nemzeti hűségüket. A szervezet azonban semmiképpen sem követelheti elismertetését, mert a kormány a törvényes feltételek fennforgása esetén is elutasíthatja politikai, gazdasági és szociális okokból, vagy „időszerűtlenség“ okából. Az *elismert szindikátusok* teljes jogi személyiségnek örvendenek, sőt közjogi személyek, amennyiben „illetőségük területén törvényesen képviselik összes munkaadóit, munkásait, iparosait, vagy egyéb tagjait ama kategóriának, amelynek számára alakultak, akár beiratkoztak azok a szervezetbe, akár nem“. Igen fontos rendelkezése a törvénynek, hogy egyedül a törvényesen elismert szindikátusok köthetnek kollektív munkaszerződéseket, amelyek kötelezik az illető kategória valamennyi tagját, akár beléptek a szindikátusba, akár nem.

Ellentétben a többi ország törvényhozásával, az olasz törvény felelőssé teszi a szindikátusokat a kollektív munkaszerződések betartásáért. Mindenképpen felelnek azokért a károkért, amelyeket a szerződés esetleges megsértésével okoznak, de még vagyonukhoz

⁵ Felhasznált fontosabb források: Mussolini e il suo fascismo gyűjteményes munka (*Gino Arias, Albino Giuliano, Ernesto Codignola, Alberto de Stefani*), Firenze, 1927. 151—193. 1. — *Ivanoe Bonomi*: Du Socialisme au Fascisme, Paris, 1925. 93—147. 1. — A nemzetközi munkahivatal kiadványai közül: *La liberté syndicale*, Genéve, 1927., különösen 50—53. és 134—135. 1.; *Méthodes de fixation des salaires minima*, Genéve, 1927. 92—94. 1. — *Kemechey László*: Mussolini, Budapest, 1927. 265—268. és 277—284. 1. — Das Neue Reich következő cikkei: *A. Tannen*: Die faschistische Welle in Europa, 8. évf. 36. sz. *G. B. Valente*: Die standische Gliederung des Staates in Italien, 8. évf. 40. sz.; *G. B. Valente*: Das Korporationswesen in Italien und die Haltung der Katholiken, 9. évf. 32. sz.

mért büntetést is fizetnek, ha a szerződésben kifejezetten garantálták annak végrehajtását Felelősek továbbá a kategóriába tartozók szerződéssértéséért is, ha bármit elmulasztottak a kategóriába tartozók ellenőrzése tekintetében. Ennek az utóbbi pontnak megfelelően a kategóriába tartozók is felelősek a szervezettel szemben „A munkaadók és munkások — mondja a törvény, — akik nem tartják meg a kollektív szerződést, valamint a reájuk megállapított szabályokat, magánjogilag felelősek ezért úgy a munkaadók, mint a munkások ama szindikátusával szemben, amelyek a szerződést kötötték.“

A felelősségnek ez a törvénybeiktatása nemcsak jogi, hanem pénzügyi szempontból is fontos. A törvény ugyanis felhatalmazza a törvényesen elismert szervezeteket, hogy évi járulékot vessenek ki az általuk képviselt kategória valamennyi munkaadójára, munkására és egyéb hozzátartozójára, akár tagjai ezek a szervezetnek, akár nem. A befolyó összegnek a szervezetet illető részéből egytizedet évről-évre be kell fizetni a szervezet törzsalapjába, amely biztosítékul szolgál a szervezet által kötött kollektív szerződés megtartására. A munkaadók az általuk foglalkoztatottak egészének egy napi javadalmazását, a munkások pedig egy napi keresetüket fizetik évenként járulék gyanánt annak a szervezetnek, amely kategóriájukat képviseli. A tagsági díjakat a községi adóhivatalok szedik be. A közigazgatási hatóság az egész bevétel 50 százalékát a szindikátusnak utalja ki, 20 százalékát annak a szövetségnek, amelybe a szindikátus tartozik, 20 százalékát az országos szövetségnek, míg 10 százalékát az állampénztárba fizeti. A szindikátus a saját kezelésébe kapott összegnek 10 százalékát a biztosítéki alap növelésére fordítja, a fennmaradó összeget pedig állami jóváhagyás alá eső költségvetése szerint használja fel. Igen fontos rendelkezése a törvénynek a következő: „A szindikátusok kiadásai kötelező és tetszőleges csoportra oszlanak. Kötelezők a kiadások a szervezet és szakszervezeti tevékenység részére; a tagok anyagi segélyezésére, erkölcsi és vallási, valamint nemzeti nevelésére és szakképzettségük fejlesztésére.“ Minden szindikátus gyámolítani tartozik a szociális célú országos intézményeket, amilyenek a munkást szabad idejének helyes felhasználására nevelő országos mű (Opera nazionale del Dopolavoro), az országos anya- és csecsemővédő intézet — ez kapja a nőtlenekre kivetett adó hozadékát is, — a fasiszta cserkészszövetség és az országos patronázs-egyesület.

A törvényesen elismert szindikátusok mellett más szindikátu-

sok is működhetnek, helyesebben létezhetnek, mint „tény szerinti társulások“, de az általánosan annak vett „szindikális jogok“ közül egyet sem gyakorolhatnak. Igen figyelemreméltó a törvénynek az a pontja, hogy az állami és egyéb közalkalmazottak, továbbá a hadsereg és haditengerészet tagjai érdekeik megvédésére szindikátust nem alakíthatnak, hanem csak jóléti és kulturális szervezetbe tömörülhetnek. „Az állam, amely minden kategória érdekein felül az általános érdeket személyesíti meg — szölt a törvényt előkészítő bizottság előterjesztése — nem ismerhet el olyan szervezeteket, amelyek azon a feltételezésen alapulnak, hogy az általuk képviselt kategória érdekei eltérhetnek az általános érdekektől, amelyeket az állam irányít és biztosít. Az államtól való függőség továbbá különös kötelességeket ró a tisztviselőre és alkalmazottra, elsősorban a hierarchia tiszteletbentartását, amely a közigazgatás alapja s amelyet nem lehet szövetségek beavatkozásával és nyomásával csorbítani.“⁶

A további, immár *korporatív irányú fejlődésnek* adott alapot a törvény harmadik cikkelye, amely kimondja, hogy a munkaadók és munkások szindikátusait központi összekötő szervek útján egy magasabb közös hierarchiában lehet — a május 24-iki rendelet szerint kell — egyesíteni, de a munkaadók és munkások képviselleteinek egymástól mindig elválasztva kell maradniok. Az ilyen felépítésű szervezetek, fűzi hozzá a törvény, a korporációk. A korporációnak nincs jogi személyisége, hanem az állam közigazgatásának szervét képezi. Feladatuk, hogy kiegyenlítsék az ellentéteket, amelyek az összetevő egységek között támadhatnak, megszbadják a munkafeltételeket azokban a vállalatokban, amelyekre működési körük kiterjed, előmozdítsák és támogatják a termelés jobb megszervezésére történő kezdeményezéseket, munkaközvetítő hivatalokat állítsanak fel ott, ahol erre szükség van, intézkedjenek a tanonc-kérdésben s ebből a célból kötelező rendelkezéseket hozzanak. A korporációnak kell tehát megoldania a termelés technikai és gazdasági problémáit, neki kell képviselnie a gazdasági életben az általános nemzeti érdekeket. Mint a szindikális szervezetek összekötő kapcsolai egyesítik a munkaadókat, a mérnököket és munkásokat, valamint a szabad pályán dolgozókat az összhangban végzendő közös munkára. A szindikális és a korporatív rend így egészíti és hatja át egymást.

A szindikális szervezet vertikális, a korporatív pedig horizon-

⁶ Mussolini e il suo fascismo, 161. 1.

tális szervezet. A szindikátusok azzal a feltételezéssel tömörítik a termelés elemeit, hogy azoknak egymással ellentétes érdekeik vannak. A szindikális szervezet alapja az elsődökü szakmai társulás (associazione). Több ilyen társulás alkotja a szövetséget (federazione) s valamennyi szövetség az országos szövetséget (confederazione). A törvény tizenhárom országos szövetség felállítását enged meg: hatot a munkaadók, hatot a munkások és egyet a szabadpályán dolgozók részére.⁷ Nem zárja el azonban annak lehetőségét, hogy további országos szövetségek alakuljanak. Jelenleg a kormány tervbe vette két általános szövetség (confederazione generálé) létesítését, amelyek közül az egyik a munkaadók, másik a munkások és szabadpályán levők összességét foglalná magában. A törvény tehát a legnagyobb szabadságot nyújtja a szervezkedés tökéletesítésére és egyszerűsítésére.

A horizontális felépítésű korporációk az egy-egy kategóriára vonatkozó országos szövetségeket, munkaadókat és munkásokat egyesítik. A korporációk elnökeit a korporációk minisztere nevezi ki. Mindegyik korporációnak van egy tanácsa, amely a korporáció által összekötött szövetségek megbízottaiból áll. A tanácsban a munkaadóknak ugyanannyi helyük van, mint a munkásoknak, testi és szellemi munkásokat összevéve.

Ekként fest a fasiszta törvények értelmében a szindikális korporatív rendszer. Mint később rá fogunk térni, a fasiszta korporációk még nem igazi korporációk. Csak akkor válnak azzá, ha majd az állam a korporációkat ruházza fel jogi személyiséggel és a korporációkba iktatja be a ma önálló szindikátusokat.

Az április 3-iki törvény második része a *munkaügyi bíráskodást* szabályozza, amely a fasiszta reform egyik legeredetibb része. A fasiszta rendszer, mondja a törvény, a munkabíróság felállításával a munkaviszályokat a magán jellegű igazságszolgáltatás helyett az állami igazságszolgáltatásnak rendeli alá. Minden ellentét, amely a kollektív szerződések értelmezésére és alkalmazására, vagy

⁷ A munkaadók és munkások beosztása külön-külön a következő kategóriákba történt: mezőgazdaság, ipar, kereskedelem, pénzintézetek, tengerészet és léghajózás, belföldi közlekedés. Talán nem érdektelen, ha a szabadpályán dolgozó értelmiség szövetségét alkotó szindikátusokat felsoroljuk: 1. színpadi szerzők és írók, 2. képzőművészek, 3. színészek és filmszínészek, 4. zeneművészek, 5. ügyvédek, 6. a közgazdasági, kereskedelmi és szociális tudományok doktorai, 7. könyvelők, 8. mérnökök, 9. építészek, 10. diplomás vegyészek, 11. földmérők, 12. hatóságok mellett működő hites szakértők technikai, kereskedelmi, tengerészeti st.), 13. magánorvosok, 14. állatorvosok, 15. gyógyszerészek, 16. szülésznők, 17. újságírók. Corriere della Sera, márc. 19. sz. (a hivatalos lapban közölt rendelet kivonata).

új feltételek megállapítására vonatkozik, a felebbezési törvényszék hatáskörébe tartozik, amely ilyenkor munkabíróság gyanánt jár el. Olaszország tizenhat felebbezési törvényszékének mindegyike munkaügyi tanácsot küld ki, amely a törvényszék három bírójából áll. Ezek egyike az elnök. A tanács esetről-esetre két polgári ülnökkel bővül ki, akiknek jártasagnak kell lenniök a termelés kérdéseiben. A két ülnököt a törvényszék elnöke hívja be lajstrom alapján, amelyet a törvényszék illetékességi területén levő vállalatok és termelési ágak különféleségének figyelembe vételével kell összeállítani. A konkrét munkaviszályban közvetve, vagy közvetlenül érdekelt személyek nem lehetnek ülnökök. A szakértők lajstromára csak olyan polgár vehető fel, aki már elmúlt huszonöt éves, kifogástalan magaviseletű és egyetemet, vagy ezzel egyértékű tanulmányokat végzett. Kivételt lehet tenni azokkal, akik a gazdasági élet valamely terén különös jártasságukról ismertek.

Csak a törvényesen elismert szindikátusok léphetnek keresettel a munkabíróság elé. Ezek is azonban csak abban az esetben, ha a magasabb fokú szövetségnek egyeztető kísérlete meghiúsult. A munkabíróság „a méltányosság elvének megfelelően“ köteles ítélni; „igyekeznie kell összeegyeztetni a munkaadók és munkások érdekeit, számotvetve minden esetben a termelés magasabbrendű érdekeivel“. Ítéleteit, amelyek ellen a semmitőszékhez lehet felebbezni, ha az helyi vonatkozású, a megyei hivatalos lapban, ha országos érdekű, akkor a királyság hivatalos lapjában teszi közzé. A törvény magánjogi felelősség terhe alatt mondja ki kötelezőnek a munkabíróság ítéletét. Azok a munkaadók vagy munkások, akik megtagadják az engedelmisséget, pénzbüntetéssel és szabadságvesztéssel sújthatók. A munkabíróság felállításának és hatáskörének természetes következménye, hogy a sztrájk, vagy munkáskizárás tilos és a törvény teljes szigorával találja magát szemben. Gazdasági jellegű munkabeszüntetés, vagy munkáskizárás esetében a vezetők büntetése egy évtől két évig terjedő börtön és pénzbüntetés, az akcióban résztvevőké pedig pénzbírság. Politikai jellegű munkabeszüntetés, vagy munkáskizárás esetében a vezetőket három évtől hét évig terjedő fegyházzal és politikai jogaik örökös megvonásával, az akció résztvevőit pedig egy évtől három évig terjedő fegyházzal és politikai jogaik időleges felfüggesztésével bünteti a törvény.

II.

A Carta del Lavoro.

A múlt esztendő sorsdöntő volt Olaszország társadalmi berendezkedésére. A szindikális törvényt tetőzte be azután az idén a Carta del Lavoro, amelyben a fasiszmus általános szociálpolitikai programot adott s ezzel megvetette a jövőben szükséges szociális törvények alapját. Ez a munkaalkotmány hosszas és lelkiismeretes előkészítés gyümölcse.⁸ Megszerkesztésében résztvettek az érdekképviseltek is. Forrása a fasiszta nagytanács 1927. január 6-ki ülésén hozott napirendi határozata, amely azt kívánja az államtól, hogy *a nemzeti termelésre, munkára és népjólétre vonatkozóan szar bályozó normákat léptessen életbe*. A nagytanács a kidolgozandó munkaalkotmány részére mindjárt meg is állapította a következő elveket:

jelentse ki a szolidaritást a nemzet legfőbb érdekében a termelés különböző tényezői között;

hozza összhangba a munkások biztosítására és gyámolítására vonatkozó törvényeket;

foglalja össze a munkavédelmi törvényeket;

szabályozza általánosságban a munkaszerződések feltételeit.

A fasiszta nagytanács ezeknek az elveknek részletes kidolgozásával Mussolinit, „a fasiszmus vezérét, egyben miniszterelnököt és a korporációk miniszterét“ bízta meg és támogatására felkérte az érdekelt minisztériumokat, valamint a párt főtitkárát. Mussolini már február 11-én ismertette álláspontját. A fasiszta állam szociális programját, mondotta, feltétlenül meg kell állapítani, de nem szabad merev és nyomasztó terheket zúdítani a nemzeti termelésre, amelytől Olaszország gazdasági, pénzügyi és valutáris talpraállása függ, annál kevésbé szabad, mert a külföldi verseny egyre fenyegetőbb. Szerinte a korporatív rendszer alapvető szociális elveit ezekben lehet összefoglalni:

1. jogegyenlőség a társadalmi osztályok között s a szolidaritás kinyilvánítása valamennyi polgár között, tekintettel a haza magasabb érdekeire, amelyek a magántulajdonra és nyereségre való jogtól kezdve a munkára és munkabérrre vonatkozó jogig minden egyéni jog határai és szabályai;

2) a szindikális autarchiák megalapítása és pedig a szakmai társulásoknak közintézményi méltóságra való emelése, igazi és saját

⁸ Bottai i. m. 17—112. 1.

szabályalkotó hatalommal való felruházása az illető foglalkozási ág érdekeinek megvédésére, továbbá megszabása azoknak a szociális feladatoknak, amelyek miatt a szindikátus a gazdaságpolitika és nemzetnevelés szervének tekintendő; — az ilyen autarchia formuláját így konkretizálhatjuk: „a funkciók maximuma az állam érdekében, semmi hatalom az állam ellen“ —;

3. a szakmai társulásokba felvett egyes polgárok felelőssége a szindikátussal szemben, amennyiben tartoznak pontosan megőrizni a munkát és termelést fegyelmező egyezségeket;

a szindikátusok felelőssége az állammal szemben, ami a foglalkozási kategória figyelmét illeti, amelyet beszerveznek, szabályoznak és képviselnek, továbbá a szindikátusok ama kötelezettsége, hogy fegyelmet gyakoroljanak az egyes tagokra, aminek megfelelően szabályalkotó hatalmuk módosítandó;

szerves együttműködés a szindikátusok és a korporációk minisztériuma között, amely utóbbi az olasz nemzet politikai és szociális újjászületésének eszköze, hogy ez az együttműködés az állam kezébe adja a szociális erők teljes irányítását és a fegyelem maximumát az olaszok között úgy az erkölcsi, mint a gazdasági rendben.

Ezekből az elvekből, folytatja Mussolini, olyan jogi és politikai természetű következmény vonható le, amelyet már a Cartában konkretizálni kell. Nevezetesen az, hogy a központi korporatív szervek révén a fasizmus az első rendszer, amely a munkásokat felszólítja a termelés szabályozásában való részvételre, nem az egyes üzemek ellenőrzésére, mint azt az anarchista szindikalizmus követelte, hanem az egész nemzetgazdaság ellenőrzésére. Ebből az a jog és kötelesség származik a munkásra, hogy gazdasági követeléseiben az egész nemzeti termelés teljesítő képességéhez igazodjék. Így jön létre az *új nemzetgazdaság*, amelynek egész terjedelmét még nem lehet megrajzolni, de amelynek körvonalai a kollektív munkaszerveződés hatása folytán már bontakoznak s egyre láthatóbbak lesznek a szindikátusok és korporatív szervek egységesítő tevékenysége folytán.

Még ezen a február 11-iki ülésen megállapították azt a tíz kérdést,⁹ amelyeket a Carta technikai jellegű pontjaira vonatkozóan

⁹ 1. A segélyezés, a szakoktatás és nemzeti nevelés feladatainak meghatározása és összhangba hozása a szindikátusok, az országos művek és a korporációk minisztériuma között.

2. A szociális gondoskodás kiterjesztése. Milyen feladatokat vállalhat magára ebben a tekintetben a szindikátus? A biztosító kötvények egységesítése. Az üzemenként történő balesetbiztosítás esetleges átalakítása szindikális biztosítássá.

a szakértők elé terjesztettek. A szakértőknek, tehát a korporációs minisztérium osztályfőnökeinek, a szindikátusok vezetőinek és egyetemi tanároknak, feleleteit tanulmányunk következő részében fogjuk érinteni, itt csak a tervezett Carta természetére vonatkozóan nyilvánított nézeteket ismertetjük.

Egyesek szerint a Cartának alapvető okmányának kell lennie, amely a *fasiszmus szindikális doktrínájának gyakorlati normáit tartalmazza*. Mások szerint szintetikusán ki kell fejteni a korporatív állam polgárainak úgy jogait, mint kötelességeit, amelyek már nem „uti singulí“, hanem „uti cives“ vonatkoznak rájuk. Hangsúlyozni kell a társadalmi osztályok jogegyenlőségét, de ki kell domborítani, hogy ez a jogegyenlőség nem tévesztendő össze az egyes osztályok funkcióinak egyenlőségével. A jogegyenlőség nem jelentheti azt, hogy a munkás a munkaadó helyébe lépjen, vagy beleavatkozzék az üzem vezetésébe, mert mindegyik kategóriának a saját köteletségét kell teljesítenie és a saját funkcióit kell végeznie. Mások szerint a Carta annak az elvnek a megvalósítása, amelyet az 1926. április 3-iki törvény tartalmaz: az állam nem tanúsíthat érdektelenséget a gazdasági konfliktusban, hanem jogilag kell szabályoznia a munka kollektív viszonylatát és fékeznie a foglalkozási és osztályérdekek önvédelmét. Azt is mondták, hogy a Carta a nemzet termelő tevékenységének nagy szabályozó okmánya legyen. Miután a korporatív állam az egész nemzetet magában foglalja, a Carta sem szorítkozhatik tisztán a munkaszerződések általános szabályaira, mert ebből a célból elégségesek volnának a miniszteri rendelkezések. Olasz-

A munkavédelmi törvények összhangba hozása és időszerűsítése. A követendő módszer. Milyen funkciókat vállalhatnak magukra a szindikátusok a munkafelügyelet terén?

A szindikátusok tevékenysége gazdasági téren. A gazdasági és hitelintézmények rendezése a központi korporatív szervekkel való együttműködésben. Az árak szabályozása és a költségek csökkentése.

5. Irányelvek a munkabérek meghatározására, kapcsolatban a nemzeti termelés produktívásával és a valutaemeléssel,

6. Az eljárás a kollektív munkaszerződések kötésénél és a munkaviszályok megoldásánál. A kollektív szerződések és a munka általános feltételei,

Irányelvek a munka általános feltételeinél (próbaidő, elbocsátás, piHENési idő, napirend stb.).

A bíraskodás az egyes munkaviszályokban, számat tartva a kollektív szerződés normatív funkciójával és az állam azon elvitathatatlan jogával, hogy a polgárokat jogi védelemben részesítse,

9. A szövetkezeti rendszer viszonylatban az állammal és a fasiszta szindikális szervezettel.

10. Állami hivatalok létesítése, amelyek a testi munkásokat közvetítik. Preferenciális klauzulák.

Az itt közölt kérdések anyagából csak a kilencedik kérdését nem találjuk meg a Cartában, A szakértők ugyanis egyöntetűen azt a nézetüket nyilvánították, hogy a szövetkezeti kérdés a munkást nem munkás-voltában érinti.

országunk már igen bonyolult szociális törvényhozása volt — jegyezték meg mások, — de a hatalmas épületnek csak a szindikális törvény adta meg azt az alapot, amelynek révén lehetővé válik a munkakódex megszerkesztése. A Cartát ilyen törvénykönyvvé kell kidolgozni, amely egységes egészé olvasztja az olasz munkajog összes elveit és normáit. A Carta, folytatták, legyen olyan okmány, amely a társadalmi osztályok szolidaritásának jegyében kötelezi a munkaadókat a munkafeltételek emelésére, a munkásokat a vállalat erősítésére, mindkettőt pedig az állam hatalmának fokozására. A Carta tehát nyilvánítsa ki 1. az általános erkölcsi elveket, 2. a munkatörvényhozás új formáit. Egyszóval *szabja meg az új szociális etikát*.

Ilyen előkészületek után született meg a Carta del Lavoro, amelynek szövegét¹⁰ a törvényben foglalt négy címre osztva itt közöljük:

A korporatív állam és szervezete.

I.

Az olasz nemzet organizmus, amelynek erőben és tartamban magasabbrendű céljai, élete és cselekvési eszközei vannak, mint a nemzetet összetevő egyéneknek vagy csoportoknak. Erkölcsi, politikai és gazdasági egység, amely maradék nélkül a fasiszta államban válik valósággá.

II.

A munka társadalmi kötelesség minden alakjában, legyen az értelmi, technikai vagy testi. Ezen a címen és csakis ezen a címen védi azt az állam.

A termelés komplexuma nemzeti nézőpontból egységes egész: céljai ugyanarra irányulnak s az egyén jólétében és a nemzeti erő fejlesztésében foglaltatnak össze.

III.

A szindikális vagy foglalkozás szerint való szervezkedés szabad. De egyedül a törvényesen elismert és az állam ellenőrzése alá helyezett szindikátusnak van joga arra, hogy törvényesen képviselje azoknak a munkaadóknak és munkásoknak egész kategóriáját, akiknek számára alakult; hogy védelmezze érdekeiket az állammal és a többi foglalkozási társulással szemben; hogy a képviselt kategóriához tartozók egészére kötelező kollektív munkaszerződéseket kössön, hogy tagsági járulékot vessen ki reájuk s érvényt szerezzen ama funkcióinak, amelyeket közérdekből bíztak reá.

¹⁰ *Bottai* i. m. 115—128. 1. — Április 21-én különben az előre kiadott szöveget valamennyi olaszországi napilap köteles volt hozni.

IV.

A kollektív munkaszerződés kézzelfoghatóan kifejezésre juttatja a termelés különböző tényezői között fennálló szolidaritást az által, hogy összeegyezteti a munkaadók és munkások szembehelyezett érdekeit s alárendeli azokat a termelés magasabb érdekeinek.

V.

A munkabíróság az a szerv, amelynek révén az állam közbelép a munkaviszályok rendezése végett, vonatkozzanak ezek akár a szerződések vagy más fennálló szabályok megtartására, akár új munkafeltételek megállapítására.

VI.

A törvényesen elismert szakmai társulások biztosítják a jogi egyenlőséget a munkaadók és munkások között, fenntartják a termelés és munka fegyelmét s előmozdítják a termelés és munka tökéletességét.

A korporációk a termelés erőinek egységes szervezetét alkotják s maradék nélkül képviselik azok érdekeit.

Ennek a hiánytalanul való képviselésnek következtében, mint-hogy a termelés érdekei nemzeti érdekek, a törvény állami szervekül ismeri el azokat.

A korporációk, mint a termelés egységes érdekeinek képviselői, kötelező szabályokat hozhatnak a munkaviszonyok rendjére, valamint a termelés koordinálására vonatkozóan mindannyiszor, amikor erre megszerezték a tagszövetségek részéről szükséges felhatalmazást.

VII.

A korporatív állam a termelés terén az egyéni kezdeményezést a nemzet érdekeinek leghatásosabb és leghasznosabb eszköze gyanánt tekinti.

Miután a termelésnek magánkézben való szervezése nemzeti érdekből folyó ténykedés, a vállalat szervezője a termelés menetéért felelős az állammal szemben. A termelő erők együttműködéséből következik, hogy közöttük kölcsönösek a jogok és köteleességek. A munkanyújtó, mérnök, tisztviselő, vagy munkás aktív munkatársa a gazdasági vállalatnak, amelynek vezetése a munkaadót illeti, aki vállalja ezért a felelősséget

VIII.

A munkaadók szakmai társulásainak kötelességük minden módon előmozdítani a termelés fokozását és tökéletesítését, valamint a költségek csökkentését. Azoknak képviselői, akik szabad foglalkozást, vagy művészetet gyakorolnak, és a közalkalmazottak szervezetei hozzájárulnak a művészet, a tudomány és az irodalom érdekeinek megvédéséhez, a termelés tökéletesítéséhez és a korporatív rend erkölcsi céljainak munkálásához.

IX.

A gazdasági termelésben az állam közbelépésének csak akkor van helye, amikor hiányzik, vagy nem elégséges a magánkezdeményezés, vagy amikor az állam politikai érdekei forognak kockán- Ez a közbelépés történhet ellenőrzés, bátorítás, vagy a vezetés közvetlen átvételének alakjában.

X.

A munkát illető kollektív viszályokban nem lehet addig bírói eljárást indítani, amíg a korporatív szerv meg nem kísérelte a békés kiegyenlítést.

Az egyéni természetű viszályokban, amelyek a kollektív munka szerződések értelmezésére és alkalmazására vonatkoznak, a szakmai társulásoknak módjuk van arra, hogy közbevessék szerveiket a békés elintézés végett.

Az ilyen viszályokban döntésre a rendes bíróság illetékes, amely mellé az érdekelt szakmai társulások ülnököket jelölnek ki.

A kollektív munkaszerződés és a munka minimális garanciái.

XI.

A szakmai társulásoknak kötelességük kollektív szerződések útján rendezni a munkaviszonyokat a munkaadók és munkások ama kategóriái között, amelyeket képviselnek.

A kollektív munkaszerződést az elsőfokú társulások kötik a középponti szervezetek irányításával és ellenőrzése mellett, kivéve amikor a törvény és az alapszabályok által előírt esetekben a magasabb fokú társulások lépnek helyükbe.

Minden kollektív munkaszerződésnek, semmisség terhe alatt, pontos szabályokat kell tartalmaznia a fegyelmi rendről, a próbaidőről, a munkabér mértékéről és fizetési módjáról, valamint a munkaidőről.

XII.

A szindikátus működése, a korporatív szervek egyeztető munkája és a munkabíróság ítélete biztosítja, hogy a munkabér megfeleljen a normális életkövetelményeknek, a termelés teljesítőképességének és a munkateljesítménynek.

A munkabér meghatározása nincs alávetve semmiféle általános szabálynak s a kollektív szerződést kötő felek megegyezésére van bízva.

XIII.

A különböző kategóriák és osztályok érdekeinek egymásközt és a termelés magasabb érdekeivel való összhangba hozására azok az adatok képezik a kritériumot, amelyeket a munka viszonyaira, a pénzpiac helyzetére és a munkások létszükségleteinek változásaira vonatkozóan a közigazgatási szervek, a középponti statisztikai intézet és a törvényesen elismert szakmai társulások gyűjtenek össze s amelyeket azután a korporációk minisztériuma összeegyeztet és kidolgoz.

XIV.

A fizetésnek a legteljesebb mértékben igazodnia kell a munkás és a vállalat igényeihez.

Amikor a munka javadalmazását darabszám szerint állapítják meg és az elkészített darabok összeszámolása tizenöt napnál hosszabb időközökben történik, a munkabért a vonatkozó összegben tizenöt naponként, vagy hetenként kell fizetni.

Az éjjeli munkáért, nem értve ide a szabályos periodikus turnusokat, a nappali munkához viszonyítva százalékban megszabott pótdíj jár.

Ha a munkát darab szerint javadalmazzák, a darabtarifát olyan módon kell megállapítani, hogy a szorgalmas és normális teljesítő-képességű munkás az alapfizetésen felül még minimális jövedelemhez juthasson.

XV.

A munkásnak joga van heti pihenőre s ez a pihenőnap a vasárnap.

Ennek az elvnek a kollektív szerződések fognak érvényt szerezni, számotvetve a fennálló törvények szabályaival és a vállalatok technikai követelményeivel, másrészt e követelmények keretén belül gondoskodni fognak arról is, hogy az állami és vallásos ünnepek a helyi szokásnak megfelelően tiszteletben tartassanak. A munkásnak lelkiismeretesen és szigorúan be kell tartania a munkaidőt.

XVI.

Egy évi megszakítás nélkül teljesített szolgálat után a megszakítás nélkül dolgozó vállalatok munkásainak joguk van minden évben fizetéses pihenőszabadságra.

XVII.

A megszakítás nélkül dolgozó vállalatoknál a munkásnak abban az esetben, ha önhibáján kívül elbocsátással megszüntetik munkaviszonyát, joga van szolgálati éveire mért végkielégítésre. Ez a végkielégítés a munkás halála esetén is fizetendő.

XVIII.

A megszakítás nélkül dolgozó vállalatoknál az üzem tulajdonosának változása nem szünteti meg a munkaszerződést s a vállalathoz tartozó személyzet megőrzi jogait az új tulajdonossal szemben is. Éppen így a munkás betegsége sem szünteti meg a munkaszerződést, ha az nem haladja meg a megállapított időtartamot. A fegyverbe, vagy a milícia szolgálatába való behívás nem ok az elbocsátásra.

XIX.

Ha a munkások megsértik a fegyelmet s olyan cselekedeteket követnek el, amelyek megzavarják az üzem normális menetét, a mu-

lasztás súlyossága szerint pénzbírsággal, vagy felfüggesztéssel büntetnek és súlyosabb esetekben végkielégítés nélkül azonnal elbocsáthatók.

Külön fel lesznek sorolva majd az esetek, amikor a vállalkozó pénzbírságot róhat ki, vagy felfüggesztheti, illetve nyomban végkielégítés nélkül elbocsáthatja munkásait.

XX.

Az újonnan felvett munkás próbaidőnek van alávetve, amelynek tartama alatt a munkaadónak és a munkásnak egyaránt joga van a szerződés felbontására. Ebben az esetben a munkás csak arra az időre eső bérének kifizetését igényelheti, amely alatt effektíve dolgozott.

XXI.

A kollektív munkaszerződés jótéteményei és fegyelme az otthon dolgozó munkásokra is kiterjednek. Az állam külön szabályokat fog hozni az otthoni munka rendjének és az idevonatkozó egészségügyi követelményeknek biztosítására.

A munközvetítő hivatalok,

XXII.

Az állam nyilvántartja és ellenőrzi a munkások foglalkoztatott voltának és állástalanságának jelenségét, amely visszatükrözi a termelés és a munka viszonyait.

XXIII.

Az elhelyező hivatalok paritásos alapon állítatnak fel s azokat az állam korporatív szervei ellenőrzik. A munkaadók kötelesek a mondott hivatalokon keresztül fogadni fel munkásaikat. Mójukban van azonban előnyben részesíteni s azokat választani a beíratás időrendjében, a beírottak lajstromából, akik a fasiszta pártnak és a fasiszta szindikátusoknak tagjai.

XXIV.

A munkások szakmai társulásainak kötelességük szelekciót gyakorolni a munkások között abból a célból, hogy mindig magasabbra emeljék tagjaik munkaképességét és erkölcsi értékét.

XXV.

A korporatív szervek felügyelnek arra, hogy a balesetek megelőzésére vonatkozó törvényeket és a munkarendet az alája tartozó szindikátusok megtartsák.

Biztosítás, munkásvédelem, nevelés és oktatás.

XXVI.

A szociális biztosítás magasztos megnyilatkozása az együttműködés elvének. A munkaadónak és a munkásnak arányosan kell részt vállalniuk ennek terheiből. Az állam korporatív szervei és a szakmai társulások, útján gondoskodni fog arról, hogy a biztosítási rendszer és a biztosító intézetek, amennyire lehetséges, összhangba hozassanak és egységesíttessenek.

XXVII.

A fasiszta államnak szándékában van:
 a balesetbiztosítás tökéletesítése;
 az anyaság esetére való biztosítás megjavítása és kiterjesztése;
 az ipari betegségek és a tüdővész ellen való biztosítás, mint első állomása a mindenféle betegség ellen való általános biztosításnak;
 a saját hibán kívül való munkanélküliség esetére szóló biztosítás tökéletesítése;
 az ifjómunkások részére külön kiházasítási, illetve önállósítási biztosítás intézményesítése.

XXVIII.

A munkások társulásainak feladatuk az általuk képviselteket biztosítási ügyekben megvédeni a közigazgatási és igazságügyi hatóságok előtt.

A kollektív munkaszerződések rendelkezni fognak, amikor ez technikailag lehetséges, kölcsönösségen alapuló betegpénztárak felállításáról, amelyeknek a munkaadók és a munkások járulékot fizetnek; a pénztárt a korporatív szervek felügyelete alatt a munkaadók és munkások képviselői igazgatják.

XXIX.

A szakmai társulásoknak joguk és kötelességük az általuk képviselteket gyámolítani, akár tagok azok, akár nem. A társulások közvetlenül kötelesek gyakorolni ezt a funkciót s nem ruházhatják azt át más közegekre, vagy intézményekre, kivéve ha olyan általános jellegű a szükség, hogy túlemelkedik az egyes kategóriák érdekein.

XXX.

A nevelés és oktatás, kiváltképen az általuk képviselteknél szakképzése, akár tagok azok, akár nem, egyik legfőbb kötelességük a szakmai társulásoknak. Ebbeli működésüket „a munkásokat szabad idejükben foglalkoztató országos művel” és más nevelő célú intézményekkel karöltve kell kifejteniök.

III.

A „Harminc kijelentés“ értelme.

„Az olasz nép büszke erre az okmányra, amely mély ember-szeretetből és politikai bölcseségből fakadt s amelyben a gazdasági civilizáció folyamán először valósul meg az őszinte együttműködés a munka valamennyi elemei között, továbbá ezen elemek és az állam között.“ Ezekkel a szavakkal vezeti be könyvében Bottai a Carta del Lavoro taglalását. Miután Bottai a korporációk minisztériumának voltaképpen főnöke és neki volt legnagyobb része a Carta létrejöttében, kétségtelen, hogy az a magyarázat, amelyet ő ad, a „trente dichiarazioni“, a „harminc kijelentés“ *autentikus értelmezésének tekintendő*. Kritikai állásfoglalás csak ennek ismeretében lehetséges, úgy, hogy bár vázlatosan, de foglalkoznunk kell vele.¹¹ A legfőbb kérdéseknél röviden, utalni fogunk azokra a feleletekre is, amelyeket a Carta előkészítése során a szakértők nyújtottak be a fasiszta magyarázat vonatkozó kérdésére.

A Carta I. pontja „a fasiszta eszmék eddig legszebb szintézise.“ A nemzet magasabbrendű organizmus, mint az egyén s az állam ennek a magasabbrendűségi viszonyoknak maradék nélkül való megtestesülése.

A II. pont kimondja, hogy *a munka társadalmi kötelesség*. Ez a tétel megadja a jogi alapot az állami közbelépésre. Abból viszont, hogy az állam védi a munkát, az következik, hogy a dolgozó egyénnek joga van az állam védelmére. Míg más országokban az egyén megköveteli az állam védelmét egyszerűen azért, mert él, — még ha élete vegetálás is, — az olasz állam csak annyiban védi az egyént, amennyiben eleget tesz szociális kötelezettségének: a munkának. Ennek a kötelességnek nincs közvetlen szankciója. Nem azért mondatott ki ugyanis, hogy joghatása legyen, hanem hogy szentesítsen egy jogot, az állami védelem jogát. A termelés nemzeti egységének elve egy másik sarkalatos dogmája a fasiszta korporativizmusnak.

A VII., VIII. és IX. pontok *a termelő és az állam viszonyát* szabályozzák. Ez a Carta egyik legsúlyosabb része. A fasiszta állam megadja a termelőnek azt a helyet, amelyet megérdemel a nemzeti társadalomban. Elég volt az előítéleten alapuló gyűlöletből az iparos és kereskedő iránt. Az ilyen előítélet a hanyatlás ko-

¹¹ I. m. 136—208. 1.

rait szokta jellemezni. A korporatív állam a termelés terén az egyéni kezdeményezést a nemzet érdekében a leghatályosabb és leghasznosabb eszköznek tekinti. A társadalmak és nemzetek mindenkor, de ma inkább mint bármikor, ott sűrűnek a gazdálkodás mezején, a haszon és az arany körül, amely ha mint cél ellenszenves is, mégis csodálatos eszköze a nagyságnak és hatalomnak. A kereskedőnek és iparosnak azonban, miután funkciója nemzeti érdekű funkció, kötelessége azt a nemzet érdekeinek megfelelően gyakorolni és éppen ezért felelős az állammal szemben. Mert ha véget kell vetni a demagógiának, a gyűlöletnek az iránt, aki termelve gazdagszik, — miután ez végeredményben csak az egoizmus harca az egoizmus ellen, — éppúgy nem szabad többé az egyéni haszon kedvéért ártani a nemzeti érdekeknek, még akkor sem, ha közben az illető nem követ el jogilag tiltott cselekményt. Az állam kötelessége ellenőrizni és biztosítani, hogy a gazdasági tevékenység minden tekintetben teljesítse nemzeti kötelességeit és iránya feleljen meg a nemzet érdekeinek. A munkaadók szövetségei tökéletesítsék a termelést és csökkentsék ennek költségeit. Az állam közbelép a termelésben, de ez nem jelent állami gazdálkodást. A fasizmus az államszocializmus és a liberalizmus között foglal helyet: az állam mindannyiszor, de csak akkor avatkozik be, amikor hiányzik, vagy nem elégséges az egyéni kezdeményezés, vagy amikor az állam politikai érdekei forognak kockán. A termelőtényezők együttműködéséből következik, hogy köztük kölcsönösek a jogok és kötelességek. A tőke és munka antagonizmusával, amelyet az osztályharc vall, a fasizmus szembeállítja a jogok és kötelességek viszonyosságát. Fontos tétele a Cartának, hogy a munkás aktív dolgozótárs a gazdasági vállalatban, de ennek vezetése a munkaadó feladata, aki érte felelős. Amíg tehát az egoista kapitalizmus a munkást egyszerűen eszköznek tekinti, a fasizmus érvényt szerez a munkás emberi méltóságának. De szembeszáll azzal az utópiával, amely a munkásnak kívánja adni az ellenőrzési jogot a termelésben és az üzem mechanizmusában. A szellemi munka pozícióját is biztosítja a Carta a nemzeti társadalomban, amikor a művészet, tudomány és irodalom érdekeit a termelés érdekeivel együtt nemzeti érdekekké avatja. Összegezve tehát a mondottakat, a dolgozó osztályok mindegyike megtalálja a maga helyét ama erők harmonikus keretében, amelyek a nemzet legfőbb érdekeit szolgálják.

A XII. és XIII. pontok *a munkabér megállapításáról* szólnak.

Erre vonatkozóan a szakértők terjedelmes elaborátumokat készí-

tettek. A munkaadók ragaszkodtak ahhoz, hogy a munkabért ne rögzítsék merev arányba az üzem hozadékával. Az egyetlen formula az legyen, hogy a munkaadók és munkások érdekeit összhangba kell hozni. A bérminimum országos megállapítása, miután a minimumnak minél magasabb mértéke természetes tendencia, nivellálná a munkateljesítményt s ezzel lerontaná a munka kvalitását. A miniszteriális szakértők szintén azt az álláspontot foglalták el, hogy olyan általános elv, amely a munkabért az üzem hozadékához viszonyítva $X : 100$ arányban szabná meg, az államszocializmus új formájához vezetne. Éppen ezért elégséges annyi, hogy a fizetett munkabérek összege „mértányos hányada“ legyen a vállalkozó bevételének. Minthogy azonban az egyes munkaadót könnyen meg lehetne gyanúsítani, az illető kategóriában a munkabérek a munkaadók szövetsége állapítsa meg, a számítás méltányosságát a munkások ellenőrizték s a korporatív szervek és a munkabíróság szentesítsék. Az állam úgysem engedheti meg, hogy a szindikátusok a közgazdaság egységének figyelmen kívül hagyásával minden korlát nélkül egyezkedjenek. A munkások szindikátusai azt kívánták, hogy a létszükségleti cikkek árának alapján állapítsák meg a bérminimumot, azután pedig az állam határolja az üzemek tiszta nyereségét s az így fennmaradó tiszta hozadékban részesítse a munkásokat. A létszükségleti indextáblázatok felülvizsgálására a korporációk minisztériumában szervezzenek külön hivatalt.

A Carta, kivéve az üzemi részesedést, nagyjában eleget tesz a főbb kívánásoknak, amikor nem állapít meg arányszámot, hanem kimondja, hogy a munkabérnek igazodnia kell a megélhetés normális követelményeihez, a termelés teljesítőképességéhez és a munkateljesítményhez. A bérek összecszerű megállapítása a kollektív szerződést kötő felek feladata. A bérek méltányos voltát a szindikátusok, a korporációk és a munkabíróságok garantálják. A Carta a korporációk minisztériumának hivatásává teszi, hogy összeegyeztesse és jóváhagyja a közhatóságoktól és szindikális szövetségektől gyűjtött indexszámokat, amivel „elejét veszi minden bizonytalanságnak és pontos útmutatást nyújt a bérek megállapítására.“

A III. pont, amely a *fasiszta szindikálist* tárgyalja, szintézise az 1926 április 3-iki törvénynek. Azzal a többé-kevésbé érdekelt részről emelt kritikával szemben, mondja a hivatalos magyarázat, hogy a törvény kötelezővé tette a társulást és kizárólagosságot adott a fasiszta szervezeteknek, a Carta a kötelező nyilatkozat ünnepélyességével hangsúlyozza a szindikális szervezkedést

szabadságát. A korporatív államban azonban a szindikális szervezetek olyan ténykedést fejtenek ki, hogy jogi, társadalmi és gyakorlati szükségszerűség, miképp minden kategóriát hivatalosan csak egyetlen szindikátus képviseljen. A szindikális képviselőlet egységes volta elkerülhetetlen és szükségszerű következménye annak, hogy a szindikátus gyakorolja *a)* a munkaadók, vagy munkások vonatkozó kategóriájának törvényes képviselőtét, *b)* a kategória érdekeinek védelmét, *c)* az illető kategóriákhoz tartozók részére a munkafeltételek szerződéses szabályozását, *d)* a közérdekű funkciókat, amelyeket az állam reája ruház.

A VI. pont megállapítja a különbséget a korporatív berendezkedés két alapvető organizmusa, a *szindikátus és a korporáció* között. A szakértők erre vonatkozó előterjesztései apriorisztikus úton általánosan elismerték a szindikátusok hasznos voltát a gazdasági életben. Különböztek azonban abban, hogy milyen funkciókat kell a korporációkra s milyeneket a szindikátusokra ruházni. A feleletek többsége szerint a korporációnak az illető kategóriában az egész nemzeti termelésre kell fegyelmet gyakorolnia, elő kell mozdítania a vállalatok specializálódását, az iparok és üzemek szelekcióját, a terméktípusok normalizálását, megállapítania az okokat, amiért az ország hagyományos iparágai válságban vannak s meg kell teremtenie a vámvédelem igazságos elosztását. A szindikátusok viszont a program végrehajtását biztosítják. A munkaadók szindikátusainak meg kell akadályozniuk, hogy egyes vállalatok vagy személyek kivonják magukat a szigorú fegyelem alól és partikuláris érdekeiket érvényesítsék az ország és az ipar érdekei ellen. Az ellenőrzésnek azonban nem szabad elnyomnia az egyéni kezdeményezést és energiát. A munkásszervezetek részéről megjegyzték, hogy a szindikátusnak állandóan felügyelnie kell a termelésre s biztosítania kell az egyensúlyt a tőke és kamat, a nyersanyag, munkabérek, költségek és árak között. Volt olyan vélemény, hogy a mezőgazdasági szindikátusok főfeladatává tegyék a földművelő kezek megtartását; ne engedjék, hogy a mezőgazdasági munkásokat egyre nagyobb tömegben vonják el más termelési ágak; ennek érdekében igyekezzenek megfelelő arányt teremteni a mezőgazdasági és ipari munkabérek között. Más oldalról olyan feleletek is hangzottak el, hogy a szindikátusokat ne ruházzák fel semmiféle funkcióval a termelés terén s a korporációk szerepét is tisztán a tanácsadásra korlátozzák.

A Carta a középutat választotta, amennyiben a szindikátusok-

nak nem enged irányító befolyást magára a termelésre, a korporációkat viszont széles jogkörrel ruházza fel.

A IV. és XI. pont *a kollektív munkaszerződésnek és a termelés érdekeinek összefüggéséről* szól. Ezen a téren, folytatja a hivatalos magyarázat, az olasz jogi gondolat messze maga mögött hagyja a jogi-szociális vitákat, amelyek még mindig foglalkoztatják a többi nemzeteket. A kollektív szerződés az olasz jogban többé nem egyszerű szerződéses szabályozása a munkafeltételeknek, amely csak a szerződő felek önző érdekeit szolgálja és teljesen kizárja egy harmadik érdekeit, hanem amikor összeegyezteti a munkaadók és munkások szembenálló érdekeit, alá is rendeli azokat a termelés magasabb érdekeinek. Ebből következik, hogy a szerződés érinti az egész nemzeti termelést s vele együtt az egész nemzetet. A Carta tehát méltán kötelességükké teszi a szakmai társulásoknak a munkaviszony szabályozását. Ebben a kötelezettségben rejlik a különbség a tisztán lehetőséget ismerő egyszerű szindikalizmus és a fasiszta korporativizmus között.

Az V. és X. pont újjászervezi a munka viszály ok elintézésére szükséges *jogszolgáltatási mechanizmust*, amelynek a szindikális törvényhozás előtti szétdaraboltsága és különfélesége csökkentette a jogvédelem hatályosságát. A Carta véget vet a különleges magisztratúráknak s visszatér a rendes bírósághoz, amely nagyobb garanciát ad a jogszerűsége és pártatlanságra. A rendes bíró szereplése biztosítja a jogszolgáltatásnak azt az egységét, amely a munka egységes jogrendszere miatt elengedhetetlen és egyedül mozdíthatja elő a jogszolgáltatás tökéletesedését. A X. pont azonban igen fontos elvet tartalmaz: az egyeztetést. A Carta, az előző évi törvényt módosítva, egyedül a korporatív szervnek teszi feladatává a kollektív természetű vitákban az egyeztetés megkísérlését. Ez az egyeztetés kiterjedhet az egyéni természetű vitákra is, ha ezek a kollektív munkaszerződés értelmezését és alkalmazását illetik. Az egyeztetésnek ezt a fakultatív voltát azonban a korporációnak erkölcsi kötelesség gyanánt kell felfognia, mert hiszen a munkaviszályok kiegyenlítésében kell látnia egyik leghasznosabb és legtermészetesebb ténykedését.

A XI. és a XIV—XXI. pontok *a kollektív munkaszerződés jogrendszerét* teremtik meg s ezzel a Carta már a törvényhozás igazi területére lép. A kollektív szerződésre vonatkozóan eddig nem volt törvény, hanem az az érdekelt felek szabad egyezkedésétől függött. A Carta most megadja hozzá a normákat, aminek mérhetetlen szo-

ciális és jogi fontossága van. A kollektív szerződéseknél ezentúl a következő pontokra kell kiterjedniök: munkabér, éjjeli munka, pihenő, fizetett szabadság, elbocsátásnál végkielégítés, az üzemből való kilépés, fegyelem, próbaidő, otthoni munka. Ezek azok a kérdések, amelyek körül állandó harc folyt a tőke és a munka között. Fontos elv, hogy az akkordbérnél a tarifát úgy állapítsák meg, hogy a normális képességű szorgalmas munkás az alapfizetésnél többet kereshessen. Kitűnő összekötése ez a két alapvető rendszernek: az órabérnek és a darabbérnek. Az említett pontok kihagyása érvényteleníti a szerződéseket. Lényeges a XXI. pont, amelynek értelmében az otthoni munka is védelemben részesül és élvezzi a kollektív szerződés előnyeit. Ezzel Olaszország megelőzi a többi országokat, amelyek esetiéig hoztak már az otthoni munka védelmére törvényt, de még mindig nem egyenlősítették azt a munka rendes formáival.

A XXII. és XXIII. pont *a munkanélküliséget* tárgyalja, amely a modern gazdálkodásban elkerülhetetlen jelenség; a haladás és a szociálpolitika csökkentheti, de sohasem küszöbölheti ki. A modern államnak tehát figyelmet kell erre fordítania, annál is inkább, mert a kereset nélkül álló tömegben könnyen kicsírázik a szociális rendezavarás és a forradalom szelleme. Az állami munkavédelem elve is a munkanélküliséggel szemben érvényesül a leglogikusabban. A korporatív állam a munkaközvetítő hivatalok útján akar segíteni. Ezek paritásos alapon működnek. A munkaadók csak e hivatalok révén vehetnek fel munkásokat, de szabadon választhatnak az irodában lajstromozott munkások között. A hivatal nem tesz különbséget a fasiszta és nemfasiszta munkanélküliek között.

A XXV—XXVIII. pontok *a szociális gondoskodásról* szólnak. Az együttműködés gondolata a szociális gondoskodásban találja legnemesebb kifejezését. Miután ennek alapja a mutualizmus, a munkásnak is részt kell vállalnia a vele járó terhekből, mintegy megbecsülve ezzel saját személyiségét. Ez természetesen csak irányelve a fasiszmusnak, mert például a baleset ellen való biztosítást egyedül a munkaadó terhére rója. A munkás bebiztosításához munkáját és életét illetően, minthogy minden munkás a nemzet energiájának és gazdagságának egy egységét jelenti, az állam is hozzájárul. Kimondja ezután a Carta, hogy a lehetőség szerint összhangba kell hozni és egységesíteni kell a biztosítási rendszereket és biztosító intézményeket. Legelőször is azonban a munkabaleset ellen való biztosítást kell tökéletesíteni. Nem lehet ebből

többé kizárni a mezőgazdasági munkásokat, az otthon dolgozókat és a magántisztviselőket sem, sőt ki kell azt terjeszteni a munkások feleségeire is. Ígéri a Carta az ipari betegségek és a tüdővész ellen való biztosítást, a későbbi időben pedig általános betegség ellen való biztosítást. Az ipari betegségekre vonatkozóan angol mintára fel kell állítani a biztosítandó betegségek lajstromát. A munkanélküliség ellen való biztosítás tökéletesítését is bejelentik, kilátásba helyezi a Carta továbbá a fiatalok részére a kiházasítási, illetve önállósítási biztosítást.

A XXIV., XXIX. és XXX. pontok a szakmai társulások köteleességévé teszi tagjaik *nevelését és képzését*. Az olasz szindikalizmus, fejezi be a hivatalos magyarázat, a munkabér védelmén túlmenve magasabb térre lép, eleget téve annak, hogy nemcsak kenyérral él az ember. A fasiszmus nemcsak jól fizetett munkásokat akar adni a nemzetnek, hanem egyre derekabbakat is. A szindikátusok kötelesek szelekciót gyakorolni a munkások között s őket technikai és erkölcsi érték tekintetében emelni.

IV.

A Carta del Lavoro bírálata.

Az olasz munkaalkotmány nem törvény a szó formális és jogi értelmében, hanem a fasiszta kormány, a fasiszta párt és a fasiszta szervezetek kiáltványa, amely alapját képezi a fasiszmus további szociális törvényhozásának. Egy *„prelegislatív“ okmány, amely szociális téren megszabja az állami fejlődés irányelveit.*

Első pillantásra megragad benne az a törhetetlen hit, hogy a tőke és a munka érdekeit össze lehet és kell egyeztetni és pedig annak révén, hogy a fasiszmus felolvasztja magában a liberalizmus, demokrácia és szocializmus rendszerének értékeit. Elismeri a gazdasági szabadságot, de azt alárendeli a kollektív érdekeknek, miután „a szabadság korlát nélkül mindenkinek rabszolgasága“, részt juttat a népnek a nemzet ügyeinek intézésében, de nem az általános szavazati jog fikciójával, hanem azzal, hogy a dolgozókat közvetlenül beleviszi az államéletbe, végül megvédi a gyengébb társadalmi osztályok érdekeit is, de mérsékli követeléseiket.¹ „Minden az államért, semmit az államon kívül, semmit az állam ellen“ — ez a fasiszta formula.

¹ *Alfredo Rocco*: La trasformazione dello Stato című könyvének (Roma, 1927.) ismertetése során idézi a Corriere della Sera 1927. aug. 4. száma.

A fasizmus eljárásában azonban különösen *három veszedelem* fenyeget. Az első az, hogy a nemzetnek foglalkozási osztályok szerint való tagozása biztosítani fogja-e valóban a nemzeti érdekek egységét? Nem az fog-e bekövetkezni, hogy amikor a korporációk bevonulnak a parlamentbe, a pártpolitika, az emberi életnek ez a szinte szükségszerű kelléke, már a korporációk képviselőinek megválasztásánál felüti fejét és megbontja a termelés tényezőinek anynyira kívánt egységét?² Kérdés továbbá, hogy az olasz közgazdaság meg tud-e küzdeni azokkal a mérhetetlen nehézségekkel és szociális terhekkel, amelyeket a gazdasági élet ilyen hirtelen történő átalakítása hoz magával? Nem szabad felejtetni ugyanis, hogy Olaszország egészen a legutóbbi időkig a szociális intézmények terén igen hátul állt a modern államok sorában. Harmadik s talán még nagyobb probléma, hogy az államhatalom beavatkozása nem bénítja-e meg a termelés fejlődését és eredményességét? Gazdasági szempontból való bírálat azonban mindaddig meddő, amíg a fasiszta kormány nem próbálta ki a gyakorlatban a Carta elveit.³

Mindenesetre sok olyan eleme van a Cartanak, amely *magára vonhatja az összes demo-liberális államok figyelmét*. Így mindjárt a konstrukció alapköve: tagadása annak a liberalizmusból fakadó felfogásnak, hogy a „természetes“, az egyéni élet impulzusaiból létrejött gazdasági rendszer a legtökéletesebb. Szembe tűnik a szak-

² Ezt az érvet hozza fel az olasz rendszer ellen *Georges Valois*, a francia „fasiszták“ teoretikusa: *L'État syndical et la Représentation corporative*, Paris, 1927. Ő az igazi korporációk híve, de azért elveti a tisztán korporációkon felépülő törvényhozást. Szerinte a rendi tagozódás, „états généraux“ valószínűleg meg, természetesen a modern kor kívánalmainak megfelelően. Az ő parlamentjében helyet foglalnának az ország erkölcsi, szellemi és anyagi erőinek képviselői; ezek az erők: a család, a provinciák (a francia regionalizmus kedvenc gondolata), az Institut akadémiai, a tudományos intézetek, az egyetemek, a közép- és alsófokú oktatás, irodalom és művészet, a mezőgazdaság, a kereskedelem és ipar, (a három utóbbiban a munkaadók, tisztviselők és munkások szindikátusai), a katolikus egyház, a különböző felekezetek, végül a kulturális és jótékony egyesületek. I. m. 169—171. és 201. l.

³ A Carta alkalmazására július 14-én került először sor a rizstermelő gazdák és munkások bérharcában. A mezőgazdasági munkaadók szövetsége a munkabéreket 10 százalékkal kívánta leszállítani, jöllehet a valutafelértékelési kampánnyal kapcsolatban a munkások nem sokkal előtte egyeztek bele 10 százalékos bércsökkentésbe. A korporáció közvetíteni próbált, de a munkások csak annyit engedtek, hogy a napibéreket 60 centesimoval szállítsák le. Az ügy tehát a római felebbezési törvényszék munkabírósága elé került, amely két napig tárgyalta. A mezőgazdasági munkaadók képviselője a rizstermelés válságára hivatkozott s természetesen az ország „egyetemes érdekére.“ A bíróság a napibérek 60 centesimoval való csökkentését mondotta ki, tehát a munkások javára döntött. Ez az első munkabírósági tárgyalás nagy ünnepélyességgel, hosszú elvi szónoklatok mellett folyt le. A munkásokat maga Rossoni, a fasiszta munkásszindikátusok általános szövetségének elnöke képviselte, (Corriere della Sera, 1927. júl. 15. sz.)

szervezeti monopólium, amellyel Olaszország tesz most először kísérletet. Egyedül a német törvényhozás állított fel 1881-ben kötelező állami testületet a kisiparosok és kiskereskedők részére, de a munkás-szakszervezeteknek a társulási jog keretei között az is teljes szabadságot engedett. Újszerű tétele az olasz szindikális törvényhozásnak, amely kimondja a szindikátusok büntetőjogi és magánjogi felelősségét,⁴ Az is a Carta sajátja, hogy etnikai jelleget ad a szakszervezetnek, amennyiben gyámolítania, továbbá vallási és kulturális nevelésben kell részesítenie tagjait. Bottai ki is emeli, hogy „éppen azzal a követeléssel különbözteti meg rendszerét a fasizmus a materializmustól és empirizmustól, amelybe az előző rendszerek beleszorították a népet, hogy az erkölcsi elv uralkodjék a munka világán.”⁵

A Carta del Lavoro-t ma még csak szociáletikai szempontból lehet bírálni s éppen ezért célszerűnek tartjuk, ha ismertetjük az individualizmusnak és a szocializmusnak vele szemben elfoglalt álláspontját s azután kifejtjük, hogy a keresztény szolidarizmus alapján állva, miként kell róla vélekednünk.

A *liberális individualizmus* nem lát mást a fasizmusban, mint természetes visszahatást a szociáldemokrácia rombolására.⁶ Ennek a visszahatásnak, úgymond, logikus következménye a szocializmussal való rokonság is, mert hiszen az erőszakon kívül olyan ígéretekkel kell meghódítania a tömeget, amilyenek a szociáldemokrácia szótárában is szerepelnek. Erre a rokonságra vall az a tény is, hogy az olasz szociáldemokrata szakszervezetek vezetői már behódoltak a fasizmusnak. Azt elismerik a liberalizmus képviselői, hogy Olaszország a fasiszták uralma óta nagyot haladt a termelés terén, de azért a fasizmust csak átmeneti jelenségnek tartják s a Carta del Lavoro gyakorlati kipróbálásától is a liberális eszmék győzelmét várják,⁷ Az olasz munkaalkotmány célkitűzését és szellemét helyesnek vallják, de ez szerintük nem nyújt kielégítő biztosítékot a termelés fejlesztésére és a szociális kérdés megoldására.

Kétkedéssel tekintenek mindenekelőtt a munkabíróság működése elé. Ha a bíróság döntése nem elégíti ki a munkásokat, az államhatalom az ítélet tiszteletbentartására kényszerítheti őket, de ha a munkaadók nem engedelmessé válnak, az állam legfeljebb az üze-

⁴ Nyilvánvalóan ennek nyoma látszik az angol trade-union-törvény idei reformjában,

⁵ Corriere della Sera, 1927. ápr. 23. sz.

⁶ Lásd *Bonomi* i. m. 164. l.

⁷ Liberale oder fascistische Arbeitsverfassung? Neue Zürcher Zeitung, 1927. júl. 8. és 11. sz.

meket veheti át saját kezelésébe, ami egyrészt ellentétben áll a magángazdálkodás elvével, másrészt a termelés kárával jár.⁸ Egyébként is az állami intervenció lehetősége s az a tétel, hogy az üzemi vezetősége felelős a termelés irányításáért az államnak, minden kinyilvánítás ellenére megbénítja az egyéni kezdeményezést.⁹ Ugyanígy az állami munkaközvetítő hivatalok köteles igénybevétele s a preferenciális záradék lehetetlenné teszi, hogy a munkaadó mindenkor a neki legmegfelelőbb munkásokat válassza. A munkaviszonyok szigorú szabályozása le fogja rontani a termelést, mert nem érvényesül az egyes gazdasági vállalatok versenye s eltűnik a verseny a munkapiacról is. De nem tekintve a termelés veszedelmét, a munkásosztályt is elégedetlenné fogja tenni a Carta. Mint Oppenheimer írja: „Az emberi méltóságának tudatára ébredt ember nem elégszik meg azzal, hogy szükségleteit valamiképpen kielégíti, ha még olyan bőségesen teheti ezt. Az élet értéke kevésbé függ a gyönyörtől, vagy fájdalomtól, mint attól, hogy miáltal jut gyönyörhöz és mi okozza szenvedését. Ennek megválasztásában szabad akar maradni. Az egyéni önrendelkezésnek ez az ideálja képezi a liberalizmus elévülhetetlen igazságtartalmát s jaja annak a rendszernek, amely azt hiszi, hogy ezt az eszmét lomtárba dobhatja.”¹⁰ Ezzel szemben, mondják a liberalizmus hívei, azt szokták felhozni, hogy a gazdaságilag gyöngének úgy sincs szabad választása. Ám tény az, hogy a szabad társulás gazdasági célja csak azt a kényszert tűri el, amely az egyeseket erőik és képességeik jobb felhasználására sarkalja. Az olasz szindikátus, amely messzemenő jogokkal és kényszerítő eszközökkel van felruházva, csak az ellenkező hatást fogja kiérlelni. A Carta semmi olyan intézkedést nem tartalmaz, amely a szindikális privilégiumnak ezt a természetes hatását korrigálná s nehéz is volna olyan korrektúrát teremteni, amely megferne a Carta szellemével.

A *szociáldemokraták* szintén hevesen támadják a fasiszta rendszert. Még a Carta megjelenése előtt történt ugyan, hogy az olasz szociáldemokrata szakszervezetek szövetségének hét vezetője,

⁸ Így vélekedik Knob Sándor is: Az olasz Carta. Magyar Gyáripar, 1927 május 1. sz. — A munkaügyi bíraskodás nehéz volta nem kerülte el különben a fasiszta teoretikusok figyelmét sem, Gino Arias különösen a „közérdek” meghatározhatatlanságától tart. Az is előfordulhat, hogy az illető kategória munkaadói és munkásai a többi kategória rovására megegyeznek. Ilyen esetekben a kormánynak kell a felek ellenére bíróság elé utalnia az ügyet. (Mussolini e il fascismo, 176—180. l.).

⁹ Ez a fő érve a Temps 1927. május 10-iki cikkének, amely a Cartát támadja (Paul Delombre: La nouvelle religion romaine).

¹⁰ A Neue Zürcher Zeitung inémt idézett cikkéből.

köztük d'Aragona, a szövetség főtitkára kiáltványt írtak alá, amelyben feladják a fasiszmissal szemben ellenzékeségüket s kijelentik, hogy a fasiszta szindikális törvény keretében akarnak dolgozni tovább a munkásmozgalomért. Ennek a megtérésnek erkölcsi értékét azonban igen csorbítja, hogy akkoriban már a szocialista szakszervezetek szövetsége inkább csak papiroson létezett s hogy a fasiszmus áldásaira elég későn ráeszmélt hét vezér mindjárt fizetéssel állást kapott a fasiszta szindikátusoktól.¹¹ A szocialisták érveiről kitűnően tájékoztat az a beadvány, amelyet a nemzetközi munkahivatal igazoló bizottságához intéztek az idei év májusában a fasiszta munkásdelegátus mandátumának megsemmisítéséért.¹²

Kifogásolják ebben, hogy a fasiszta szindikátusok tagsági díjat vetnek ki minden munkásra, akár tagja a szervezetnek, akár nem, anélkül, hogy ennek fejében minden munkásnak joga volna belépni a szervezetbe. A fasiszta szindikátusok alapszabályai kimondják ugyanis, hogy csak olyan munkás vehető fel, aki „nemzeti szempontból jó politikai és erkölcsi magaviseletet tanúsított.” Ezt később azzal szorították meg, hogy nem lehetnek tagok „a nemzeti hitvallás szempontjából kétes elemek.” A szocialisták ragaszkodnak a szindikális szabadsághoz,¹³ de ha az állam kötelező szindikátust állít fel, ezt nyissa meg valamennyi munkás részére s hagyja meg az összes szindikális szervezeteket, ugyanazokkal a köteleességekkel és jogokkal abban a tekintetben, hogy tagjai szabályos választás útján bekerülhessenek a kötelező szindikátus tisztségeibe. A Carta nem mondja ki ugyan, hogy csak a fasiszta szindikátusokat lehet törvényesen elismerni, de a kormány sohasem titkolta, hogy ilyen elismerésben csak azokat részesíti. A munkabíráskodás igen kedvezőtlen helyzetbe sodorta a munkásokat, mert a szakértőket az államhatalom nevezi ki. A szocialisták ennél jobbnak tartják a választott bírósági rendszert. Súlyosan sérti szerintük a munkások érdekeit a sztrájktilalom. A sztrájk és lock-out ugyanis nem megfelelője egymásnak. Amikor a munkások úgy érzik, hogy jogos béremelési kívánságukat igazságtalanul visszautasították, nem tehetnek mást, mint hogy sztrájkba lépnek. A munkaadók vi-

¹¹ Die sieben Syndikalisten. Neue Zürcher Zeitung, 1927. febr. 15. sz.

¹² Az egész vitaanyagot, jegyzőkönyveket s a vezérszónokok (Jouhaux—Rossoni) rendkívül tartalmas beszédeit közli a genfi nemzetközi munkahivatalnak a X. kongresszusról készített ideiglenes beszámolója. (Compte rendu provisoire, 1927. 7. és 9. sz.).

¹³ Természetesen csak azóta hangsúlyozzák, amióta a fasiszmus van. Ez feltétlenül megállapítható. Lásd: Die christliche Gewerkschaftsinternationale in den Jahren 1922 bis 1925, Utrecht, 1926. 251. l.

szont, ha csökkenteni akarják a munkabérek, egyszerűen kevesebbet fizetnek, anélkül, hogy munkáskizáráshoz kellene folyamodniuk; a munkások vagy elfogadják a kevesebb munkabért, vagy sztrájkba állnak. A munkabérek méltányosságát és a termelés magasabb érdekeit pedig nem lehet az üzem tevékenységének egy adott pillanatban elbírálni, hanem több évből álló ciklusokra van szükség. Öt év alatt lehet két kitűnő üzleti év, két jó esztendő s egy válságos év. Az igazság azt kívánná, hogy a kitűnő évek hozadékának egy részét fizessék ki a rossz években folyósított munkabérek pótlására. Bajosan hihető azonban, hogy a munkabíróság a létszükségleti cikkek indextáblázatánál valamikor is magasabb munkabéreket állapítson meg, ellenben bizonyos, hogy gazdasági válság idején a termelés magasabb érdekének nevében a munkabíróság a létszükségleti indexnél alacsonyabb béreket is engedélyez. A munkabíróság tehát semmiképpen sem kárpótolja a szakszervezeti akciószabadság megvonását. Fokozza a munkások helyzetének inferioritását a munkaadókéval szemben, hogy amíg a munkaadók szindikátusai választják a tisztikarukat, addig a munkások szindikátusainak országos szövetsége élére a kormány nevez ki elnököt s azután a kinevezett elnök nevezi ki minden egyes szindikátus tisztikarát. Még ez a kinevezés sem szól azonban megszabott időre, hanem bármikor visszavonható. A Carta semmiben sem módosítja az 1926 április 3-iki törvény ekként kifogásolt rendelkezéseit, sőt a munkaközvetítő hivatalokra vonatkozó pont preferenciális záradéka törvényesíti a nemfasiszta munkások bojkottját. A munkások nem láthatnak garanciát a munkabérré vonatkozó rendelkezésben sem, márcsak azért sem, mert a fasiszmus uralomra jutása előtt a szociáldemokrata szervezetek kollektív szerződésekben tudták biztosítani a bérminimumot. Összefoglalva a mondottakat — hangzik a szocialisták álláspontja — a szindikátusok jogi elismerése és a Carta del Lavoro gonosz fikció, mert a munkásoknak nincs választási szabadságuk a szindikátust illetően, a szindikátus keretében a munkások semmit sem számítanak és a Carta rosszabb munkafeltételeket teremt, mint amilyenek pár évvel ezelőtt voltak. A *keresztény szolidarizmus*, amely a természetjogban gyökereszik, elveti a fasiszmus bölcséletét, de a fasiszta elvek most próbált gyakorlati érvényesítése ellen is súlyos kifogásokat emel. Amíg azonban a filozófiai alapvetés terén áthidalhatatlanok az ellentétek, addig a szindikális-korporatív államberendezkedésben lehetséges olyan fejlődés, amelyet a krisztusi tanításon induló szociálpolitika

is elfogadhat. Ami az elsőt illeti, a keresztény bölcsélet sohasem teheti magáévá azt a tételt, hogy az állam minden norma forrása s hogy részére az egyén csak eszköz a nemzet érdekeinek megvalósítására. „A nemzetben megtestesül az erkölcsi eszmény — írja a fasiszmus egyik kiváló szociológusa.¹⁴ — Amit Hegel az államról mond, hogy az állam az élő Isten, ezt sokkal észszerűbben lehet alkalmazni a nemzetre.“ A keresztény bölcsélet éppen ellenkezően az államot tekinti eszköznek az egyén részére, amelynek egyedüli hivatása a közjó előmozdítása, érteve a közjón azoknak az anyagi és erkölcsi feltételeknek biztosítását, amelyek mellett minden egyén megvalósíthatja emberi célját. A különbség természetesen inkább csak az elvi megalapozottságban nyilvánul, mert a fasiszta formula: „a nemzet érdekei“ és a skolasztikus „közjó“ a gyakorlati életben körülbelül ugyanazt jelenti. Ez magyarázza a Vatikán rokonszenves állásfoglalását az olasz munkaalkotmánnyal szemben. „A célok tagadhatatlan közelsége folytán — írta az *Osservatore Romano*¹⁵ — bármilyen különbözők is az előfeltevések, amelyekből erednek, s minthogy ezek a célok közös irányban haladnak s egyre nagyobb lehetőséget nyújtanak a kiegyenlítődésre, a Carta del Lavoro-t szociális és politikai értékének, pacifikáló és felemelő intencióinak, valamint eszközei értékének igazságos elismerésével kell fogadnunk.“ A Carta alapgondolata és célja, ami a foglalkozási ágak összefogását és a társadalom testületi megszervezését illeti, egészen összhangban van a katolikus felfogással. Ez nem is csoda, mert a fasiszmus igen sok gondolatát, főképp államberendezésének alapelveit a keresztény szolidarizmus eszmekincséből merítette. A fasiszmus vezérei nyíltan elismerik, hogy a középkori és renaissance-kori céhek képe lebegett szemünk előtt, amikor a szindikális-korporatív törvényeket hozták. A foglalkozási reprezentáció eszméje is megfelel a katolikus gondolatnak. A rendszer mai formájában azonban mégis súlyos aggodalomra ad okot.

A keresztény szolidarizmus a foglalkozás szerint való szervezkedés jogát, az érdekképviseleti elvet a természetjogra vezeti vissza, tehát nem ismerheti el, hogy maga a jog az államtól ered.¹⁶ A szakmai társulások cselekvési szabadságának is csak abban látja

¹⁴ *Amerigo Namas*: Principii di Sociologia e Politica, Roma, 1923. 17. 1.

¹⁵ 1927. ápr. 22. sz.

¹⁶ Lásd p. u.; *L. Garriguet*: Question sociale, Paris, 1922. 220. 1. — *Garriguet*; *Manuel de Sociologie*, Paris, 1924. 335. 1. — *M. S. Gillet*: Conscience chrétienne et justice sociale, Paris, 1922. 317—361. 1. — *A. Belliot*: Manuel de Sociologie catholique, Paris, 564—596. 1. — *Jose Llovera*: Sociologia Cristiana, Barcelona, 1921. 166—168. 1.

korlátját, hogy ez mások jogaira nem lehet sérelmes. A keresztény szolidarizmus teoretikusai között ugyan még mindig vita tárgya, hogy kötelezővé kell-e tenni a szakmai szervezkedést és a társulás egységesen egy szervezetben történjék-e, de azzal a szindikalizmussal, amelyet a faszizmus eddig létesített, csak elutasító lehet álláspontunk. Ha a faszizmus egységes és kötelező szindikátusokat állít fel, akkor ezeknek nyitva kell állaniok az illető kategória minden hozzátartozója előtt és nem szabad politikai jelleggel bírniok. Ezzel szemben a fasiszta szindikátus, minden hivatalos deklaráció ellenére, a tagságdíj-fizetés kötelező voltánál és közjogi hatáskörénél fogva kétségtelenül monopóliummal rendelkezik, jóllehet nem lehet mindenki tagja és sokkal inkább a fasiszta párt eszköze, mint az általános munkásérdekek képviselője.¹⁷

A keresztény szolidarizmus teoretikusainak többsége¹⁸ a korporatív rendszer híve. Albert de Mun,¹⁹ Decurtins, Lichtenstein herceg, Lueger s Olaszországban Toniolo²⁰ harminc évvel a faszizmus előtt követelték a termelésnek korporációkban való megszervezését és az állami reprezentációnak korporatív alapon való átalakítását. A keresztény szolidarizmus doktrínája azóta csak gazdagodott és tovább fejlődött, de lényegében ugyanaz. A korporatív tagozódás szerintünk is a szindikátusok útján történék. Amíg azonban a korporáció mindenképpen egységes és kötelező, a szindikátus csak akkor, ha semleges, vagyis garanciát nyújt arra, hogy a szakmai és egyéni érdekek megvédésén kívül nincs ártalmára a keresztény világnézetnek. Ha erre nincs biztosíték, akkor a szervezkedők önként választhassák meg a nekik tetsző s immár különböző szociál-ethikai felfogásokon alakuló szindikátusokat, amelyek azután a korporáció egységében találkoznak. Formulába öntve, mindez a következőképpen hangzik:

1. Az egy foglalkozási kategóriában dolgozók névsorát a közigazgatási hatóság ellenőrzésével hivatalból össze kell írni és az illetőket nyilván kell tartani.

¹⁷ Azért egyáltalán nem lehet elfogadnunk Don Sturzo, az olasz néppárt vezérének vádját, hogy t. i. „a faszizmus lényegében a nagyipar és nagybirtok exponense.“ Ennek a nézetnek tarthatatlanságát jól kifejti *Andreas Posch*: Don Sturzo über „Italien und der Faschismus“ c. cikkében (Das Neue Reich, 9. évf. 30. sz.).

¹⁸ Lásd *Max Turmann*: Le développement du catholicisme social, Paris, 1909. 68—94. 1.

¹⁹ *Mihelics Vid*: Egy katolikus szociálpolitikus: Albert de Mun, Katholikus Szemle XXXIX. k. 136—146, 215—228. 1.

²⁰ Ugyanattól: A katolikus szellem Olaszországban, Katholikus Szemle, XXXVII. k. 393—408, 460—474. 1.

A lajstromba foglaltak kötelesek a foglalkozásuknak megfelelő szindikátusba beiratkozni, amelyet a törvényes kellékek fenforgása esetén az államnak el kell ismernie.

A szindikátusokat kategóriák szerint a korporáció foglalja össze, amelyet az állam jogi személyiséggel ruház fel és közjogi funkciókkal lát el. A korporációkba tömörült szindikátusok külön-külön bizonyos számú tagot választanak, akik együttesen a korporatív tanácsot alkotják. Ez a tanács intézi a termelés ügyeit, szabályozza a munkarendet s biztosítja az igazságosság és méltanyosság érvényesülését a termelés hozadékának elosztásánál. Egy szóval a korporáció fegyelmező, jogszolgáltató és kiegyenlítő hatalommal rendelkezik.

A keresztény szolidarizmus eme követelményének felel meg a spanyol korporatív rendszer, amelyet az 1926. november 27-iki királyi rendelet állapított meg: a szabad társulási jogon alapuló szakszervezeteket egységeden foglalja össze a kötelező korporáció.²¹

Arra a kérdésre, hogy a fasiszta szindikalizmus nem teszi-e lehetővé a katolikus munkásszervezetek csatlakozását, egyelőre bajos feleletet adni. Kétségtelen, hogy a fasiszta szindikátusok programja magában foglalja a tagok vallási, erkölcsi és kulturális nevelését is, de itt is az a nehézség, mint az iskolákban elrendelt kötelező vallásoktatásnál, amelyről az Azione Cattolica, az olasz katolikusok akcióbizottsága megállapította, hogy az idealisztikus életfelfogást tisztán az ifjúság nemzeti kötelességérzetének fokozására használja fel s mellékesnek tekinti a vallási és erkölcsi tetteket.²²

Csak ezeknek a fejtegetéseknek alapján érthetjük meg a keresztényszociális szakszervezetek nemzetközi szövetségének és az olasz katolikus munkásszervezeteknek állásfoglalását. Amíg azonban a fehér internacionálé szigorúan levonja a Rerum novarum elveiből a konklúziót,²³ az olasz katolikus munkásszervezeteknek természetesen mérlegelniök kell az opportunitási szempontokat is. A múlt év végén memorandumban nyújtották át azt a kívánságukat, hogy

²¹ Organisation corporative nationale, Madrid 1927., a spanyol munka-, ipar- és kereskedelemügyi minisztérium kiadása. Összesen 69 lap.

²² C. Müller: Faschistische oder katholische Kultur, das kulturelle Gegenwartsproblem Italiens, Das Neue Reich, 8. évf. 4. sz.

²³ A genfi nemzetközi munkakonferencián, amelyen a magyar keresztény szakszervezeteket e tanulmány írója képviselte, a keresztényszociális delegátusok az idén is a szociáldemokratákkal együtt a fasiszta munkásdelegáció elismerése ellen szavaztak.

a törvényesen elismert szindikátusokat tegye a kormány semlegessé s Rocco igazságügyminiszter, hogy a katolikusok csatlakozását lehetővé tegye, hajlott is erre. A minisztertanácsban azonban a fasiszta jelleg mellett döntöttek. Az Azione Cattolica ugyan ennek ellenére olyan határozatot hozott, hogy a kedvezőbb fejlődés reményében javasolja a katolikus szervezetek csatlakozását, de a katolikus munkásszindikátusok többsége megtagadta az utasítás végrehajtását. Mindenképpen a kisebbségi vélemény mellé kell azonban államink, amely a csatlakozást már egyszerűen azért is szükségesnek tartja, mert a nemcsatlakozás esetén a katolikus munkásszervezetek végképp összeomlanak,²⁴ Ez a szempont volt különben a döntő a szociáldemokrata vezérek pálfordulására is, A helyzet tisztázásához és valamelyes megoldásához lényegesen hozzájárulna az, ha a fasiszta kormány elfogadná a katolikusok most legújabbban tett javaslatát,²⁵ amely azt kéri, hogy a munkások egyszerre két szervezet tagjai lehessenek: a fasiszta szindikátusnak és a katolikus szindikátusnak. Ez a szindikális törvény módosítását tenné szükségessé,

A Carta ellen felhozható még, hogy miután minden alkotmány példájára maradandóságot igényel magának, legalább szándékában merev mozdulatlanságra kárhoztatja a szociális felemelkedését küzdő osztályokat, A keresztény szolidarizmus ugyanis a bérmunkát nem tekintheti végleges formának s a munkásmozgalom legfőbb feladatának éppen a javadalmazás mai rendszerének gyökeres megváltozását tartja.

Az olasz munkaalkotmány tanulmányozását azzal fejezhetjük be, hogy kétségtelenül nagyszabású és komoly kísérlet a szociális kérdés megoldására. Hatása előreláthatóan tartós lesz, még akkor is, ha gazdasági tekintetben a gyakorlati élet kikényszeríti módosítását s ha a gyakorlatban nem is tudja tökéletesen kiküszöbölni a munka és tőke ellentéteit. Úgy hisszük, a mondottak alapján az sem vonható kétségbe, hogy *a modern időkben igen bátor közeledést jelent a társadalomnak a keresztény elvek szerint való újjáépítéséhez.* Igazat kell tehát adnunk Mussolininek, amikor azt mondja, hogy a fasizmusban vannak olyan életelemek, amelyeknek egyetemes jellege nem tagadható s amelyeknek hasznosítása nélkül civilizációnk káoszba és romba dől,

Mihelics Vid.

²⁴ *Valenta*: Die standische Gliederung etc,

²⁵ *Conte Dalla Torre*: Der Weg der katholischen Aktion Italiens, Das Neue Reich, 9. évf. 40. sz.